

Юлій Іванович Крочко — неперевершений знавець кажанів Карпат

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zozzag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

ZAGORODNIUK, I. Yuliy Ivanovych Krochko, an unrivalled expert of bats of the Carpathians. — Yuliy Krochko (1934–2007) was a well-known researcher of cave fauna of Transcarpathia and bats of the Carpathian region of Ukraine. A graduate of Uzhhorod University (1957), he went through a full path of professional and career growth from laboratory assistant and doctoral student to professor and head of the Department of Zoology. He defended his theses, both Ph.D. (1970) and Dr.Sc. (1992), both devoted to bats of the Carpathians. He was member of the Board of the Ukrainian Theriological Society NAS of Ukraine, two special boards for the defence of theses, one of the founders of the Ukrainian Centre for Bat Protection and author of the first National Report on Bat Populations in Ukraine for EUROBATs.

Біографічні деталі

Крочко Юлій Іванович 9 серпня 1934 р. в м. Ужгород. Закінчив біологічний факультет Ужгородського державного університету (1957). З грудня 1962 р. — асистент кафедри зоології УжДУ, з 1966 р. — аспірант Інституту зоології АН УРСР. Захистив кандидатську (1970) і докторську дисертації (1992) за спеціальністю «зоологія». Доцент «рідної» кафедри з 1970 р., після захисту докторської з 1993 р. — професор кафедри, з січня 1995 р. — завідувач кафедри зоології УжНУ. Навесні 2000 р. полишив завідування, але працював до виходу на пенсію (1.01.2003). Пішов з життя 1 грудня 2007 р. Похований у Будапешті. Син Василь — ентомолог, кандидат наук (1994).

Крочко Юлій Іванович (9.08.1934–1.12.2007) — професор, териолог, педагог, провідний фахівець у галузі екології кажанів, член Ради Українського териологічного товариства НАН України (УТТ), член Спеціалізованої вченої ради при Інституті зоології НАН України, один із фундаторів Українського центру охорони кажанів та автор першої Національної доповіді про стан популяцій кажанів в Україні для EUROBATs.

Рис. 1. Крочко Юлій Іванович. Фото близько 2006 р. (фото використано в нарисі про колегу у «Віснику зоології»: Загороднюк & Ємельянов 2008).

Ключові наукові доробки

Юрій Іванович підготував і захистив дві дисертації за фахом «зоологія», обидві в ІЗАН: 1970 р. — кандидатську «Морфологічні та еколого-фізіологічні особливості популяції нічниці великої та довгокрила звичайного Закарпатської області», 1992 р. — докторську «Рукокрили Українських Карпат».

Серед головних здобутків Юлія Івановича варто назвати повний аналіз фауни та екології кажанів Закарпаття. Завдяки цим дослідженням ним здобуто унікальні дані про склад фауни, міграції та особливості зимівельних скупчень, особливості репродукції та розподіл материнських колоній. Враховуючи, що для Закарпаття відомо понад 90 % всіх відомих в Україні видів кажанів, і тут розміщені одні з найбільших в Україні зимовищ, зрозуміло, що дослідження цієї групи стало основою високого професійного злету фахівця.

Започаткування масштабних кільцювань кажанів дозволило Юлію Івановичу увійти до когорти провідних теріологів, з якими він закріплював понад 4 тис. особин і підготував низку оглядів з підсумками кільцювання (Абеленцев *et al.* 1968–1970). Набутий досвід із пошуку кажанів та дослідженні їхніх колоній, отримали продовження у поширеній на той час ідеї вивчення морфофізіологічних індикаторів. Юлій Іванович мав можливість робити масові збори кажанів у зимівельних скупченнях (печери й штольні) і здобувати значні вибірки легко доступних видів — нічниць великих і довгокрилів. Такі дослідження дозволили зібрати унікальний за обсягом матеріал щодо видового складу всієї хіроптерофауни Закарпаття й особливостей біології окремих видів (напр. Крочко 1965, 1975).

Поступово морфофізіологія і вилучення тварин відійшли в минуле, і Юлій Іванович став досліджувати динаміку зимівельних скупчень кажанів у печерах Закарпаття і започаткував багаторічний моніторинг фауни, звернув увагу на можливість виявлення нових для фауни регіону видів (він був першим в СРСР, хто визнав вуханя австрійського: Крочко 1980), описав відомі лише за випадковими знахідками кілька рідкісних видів (напр., нічницю довгоуху: Крочко 1975). В серії праць з узагальненнями власних досліджень Юлій Іванович розглянув шляхи формування фауни кажанів Карпат (Татаринів & Крочко 1988), екологічні аспекти зимової сплячки (Крочко 1993a) та живлення (Крочко 1993b) рукокрилих Українських Карпат. Ним підготовлено стислий огляд історії досліджень кажанів в Україні (Ковтун & Крочко 1998) та перспективи розвитку кільцювання кажанів (Крочко 2001).

Він наполіг на створенні дотепер єдиного в Україні кажанового заказника на базі штолень в окол. с. Глибоке поблизу Ужгорода — заказник «Лилики». Все це було покладено в основу докторської, яку він захистив 1992 р. (серед опонентів — К. Татаринів та М. Ковтун). Після приєднання України до Угоди EUROBATs він активно включався у підготовку оглядів про стан охорони кажанів в Україні і став автором першої Національної доповіді про стан популяції кажанів в Україні.

Для Червоної книги України (1994) ним підготовлено нариси про підковиків і довгокрилів. Юлій Іванович був опонентом низки захистів, зокрема в О. Киселюка (1998), М. Рудишина (1998), Т. Башти (2000) та ін. Входив до Ради УТТ і був учасником Пленуму УТТ в Черкасах 1984 р. (що «пам'ятають» архівні фото). Багато років поспіль був членом редколегії видань товариства, зокрема у *Novitates Theriologicae* (випуски 1–6) та *Працях Теріологічної Школи* (випуски 3–9 [у випуску 9 вже у траурній рамці]).

Рис. 2. Зображення кажана: рисунок доньки Юлія Івановича, виконаний на його 55-річчя і після його від'їзду з України переданий автору Емілією Іллівною Дудко.

Попри загалом невелику кількість і малі розміри більшості його публікацій, за кожною науковою працею Юлія Івановича стояли значний польовий досвід і ретельний аналіз літератури, в чому автор не раз міг переконатися. Юлій Іванович є автором і співавтором близько 50–70 наукових публікацій; автор кількох навчальних підручників і посібників.

Автором створено профіль Юлія Івановича в Google Scholar ($h = 4$):

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=O5rFTsQAAAAJ>

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Юлій Іванович ніколи не прагнув стати автором великих і фундаментальних праць, більшість його праць — це 2–3 сторінки у збірниках матеріалів конференцій або колекцій коротких повідомлень у журналах. Він часто підкреслював, що за своїм внутрішнім статусом він більше педагог, аніж науковець. І його учні є високими професіоналами — Роберт Варгович, Олександр Киселюк, Людвіг Потіш, Василь Ткач, Василь Чумак та багато інших колег, сьогодні добре відомих у своїх галузях.

Він жив викладацькими турботами. Понад те, у нього була стопка з близько 20–30 грубих зошитів, насичених дотепними та смішними виписками зі студентських контрольних праць і наукових проб, а то й дипломних проектів. Це його захоплювало, створювало особливий світ дотепу й іронії, що при його неймовірно м'якому голосі дуже додавало до загального образу надзвичайно м'якої людини. Щоправда, ті, хто з ним працював щоденно, казали, що ця м'якість гостьова, і співробітникам часом було з ним непросто.

Після захисту докторської дисертації й до виїзду в Угорщину він був членом Спеціалізованої ради із захисту дисертацій при Інституті зоології НАНУ та при Чернівецькому національному університеті.

Пенсійні роки Юлій Іванович провів в Угорщині, де продовжував вести наукові дослідження і викладати фахові дисципліни в Ниредьгазькому педагогічному інституті. Звідти щороку він приїжджав на день пам'яті предків і для відвідання колег. Саме так ми й побачилися востаннє у вересні 2000 р. в

Рахові на організованій нами III Міжнародній конференції «Кажани Карпат» і слідом — на 20-річчі Карпатського національного парку.

Спогади колег та бібліографію наукових праць Юлія Крочка розміщено на вебсайті УТТ <http://terioshkola.org.ua/ua/memory/krochko.htm>. Пам'яті науковця присвячено статті у Віснику УжНУ (вип. 23, 2008 <https://bit.ly/3orEJ4a>) та у Віснику зоології (Загороднюк & Ємельянов 2008).

Література

- Абеленцев, В. И., И. И. Колюшев, Ю. И. Крочко, К. А. Татаринов. 1968–1970. Итоги кольцевания рукокрылых в Украинской ССР за 1939–1967 гг. *Вестник зоологии*, 1968, № 6: 59–64; 1969, № 2: 20–24; 1970, № 1: 61–65.
- Загороднюк І. В., І. Г. Ємельянов. 2008. Пам'яті Юлія Івановича Крочка. *Вестник зоологии*, 42 (3): 283–285.
- Ковтун, М., Ю. Крочко. 1998. До історії досліджень кажанів в Україні. *Європейська ніч кажанів '98 в Україні*. За ред. І. Загороднюка. Київ, 10–15. (Серія: Праці Теріологічної школи; Вип. 1).
- Крочко, Ю. И. 1965. К вопросу о соотношении полов у некоторых видов рукокрылых Закарпаття. *Флора и фауна Украинских Карпат*: Тез. докл. межвуз. юбил. конф. Ужгород, 88–90.
- Крочко, Ю. И. 1975. О находке ночницы длинноухой (*Myotis bechsteini* Kuhl, 1818) в Закарпатской области. *Вестник зоологии*, № 6: 81–82.
- Крочко, Ю. И. 1980. Про знаходження європейського підвиду вуханя (*Plecotus auritus austriacus*) в Закарпатській області. *Охорона природи та раціональне використання природних ресурсів*. Наукова думка, Київ, 181–182.
- Крочко, Ю. И. 1993a. Экологические аспекты зимней спячки рукокрылых Украинских Карпат. *Фауна Східних Карпат: сучасний стан і охорона*: Мат-ли міжнар. конф. Ужгород, 81–83.
- Крочко, Ю. И. 1993b. Экологические аспекты питания рукокрылых Украинских Карпат. *Млекопитающие Украины*. Наукова думка, Київ, 76–87.
- Крочко, Ю. 2001. Кільцювання кажанів в Україні: досвід та пошуки альтернатив. *Міграційний статус кажанів в Україні*. За ред. І. Загороднюка. Київ, 34–36. (Серія: *Novitates Theriologicae*. Pars 6).
- Татаринов, К. А., Ю. И. Крочко. 1988. Пути формирования фауны рукокрылых Украинских Карпат. *Изученность териофауны Украины, ее рациональное использование и охрана*. Наукова думка, Київ, 34–46.

ЗАГОРДНЮК, І. Юлій Іванович Крочко — неперевершений знавець кажанів Карпат. — Юлій Крочко (1934–2007) — знаний дослідник печерних фаун Закарпаття і кажанів Карпатського регіону України. Випускник Ужгородського університету (1957), він пройшов повний шлях професійного і кар'єрного зростання від лаборанта й аспіранта до професора і завідувача кафедри зоології. Захистив кандидатську (1970) та докторську (1992) дисертації, обидві присвячені кажанам Карпат. Член Ради Українського теріологічного товариства НАН України, двох спецрад із захисту дисертацій, один із фундаторів Українського центру охорони кажанів та автор першої Національної доповіді про стан популяцій кажанів в Україні для EUROBATs.